

دوران به شمار می‌آید. در این دوران زنان مدافع

حجاب در مقابل رفتار خشن رضاخان برای اعمال سیاست‌هایش جز مقاومت و در نهایت خانه‌نشینی کار دیگری نمی‌توانستند بکنند. کشف حجاب اجباری در برخی اقشار مانند زنان عشایری بسیار مضحک بود. زنان روستایی و عشایری که تا پیش از این فعال‌ترین زنان عرصه جامعه به لحاظ کار و تولید بودند با تبدیل لباس‌های بومی به پیراهن‌های فرانسوی و انگلیسی و کلاه فرنگی به عروسک‌هایی با لباس‌های دست‌وپاگیر تبدیل شدند که تصور ادامه فعالیت‌های قبلی‌شان با آن لباس‌ها، مسخره به نظر می‌رسید. هرچند شاید از نگاه رضاخان این چندان هم مهم نبود چرا که مقصود نهایی او نه ورود زنان به عرصه جامعه، که هر چه شبیه‌تر کردن آنان به زنان غربی بود.

«زن روز» بر پردهٔ سینما

پس از رفتن رضا شاه و به دنبال آزادی حجاب، زنان که سال‌های سختی را پشت سر گذاشته و بعضاً مدت‌ها پا از خانه بیرون نگذاشته بودند، آزادی دوباره‌ای یافتند و بسیاری از آن‌ها به حجاب بازگشتند. اما سیاست‌های تجدیدطلبانه در دوره پهلوی دوم به شکل نرم‌افزاری (کانون‌ها و مجلات و...) با قدرت بیشتری ادامه یافت. مجله «زبان زنان»، «جمعیت نسوان وطن‌خواه ایران»، «عالم نسوان» و «ایران‌شهر» از این دست نشریات بود که بعدتر مجله «زن روز» برای این که بانوان ایرانی از جدیدترین مدل‌های مد فرانسسه عقب نمانند در دسترس زنان قرار گرفت و قشری‌گرایی گردانندگان خود را در نوع مدگرایی و چهره‌سازی به نمایش گذاشت. سینما نیز زن را به مثابه ابزاری مخاطب‌پسند به کام خود کشید و وضعیت چنان اسفبار شد که خود مدافعان حقوق زن و فریادگران مساوات و رهایی از پوشش نیز از این همه ابتذال و عروسک شدن زنان ابراز نگرانی می‌کردند. در این میان نفوذ فوق‌العاده زنان انگلیسی و آمریکایی در کانون‌ها و برنامه‌ریزی آن‌ها برای زنان

روشنفکری دینی و راه سوم

در سال‌های بعد عده‌ای از روشنفکران مذهبی سعی کردند با انتقاد به وضعیت زنان در جامعه زمان خود، راه‌حلهایی کارآمد و در عین حال مبتنی بر ارزش‌های دینی و ملی به زنان عرضه کنند و به الگوسازی اسلامی و بومی برای زنان دست بزنند. در این میان، اگر مطهری را متولی تبیین چارچوب‌های کلان دینی در نگاه به زن و ارائه الگوی «طبیعی و فطری» زن فارغ از هیجانات روز به‌شمار آوریم، باید اذعان کنیم بیشترین نمادسازی و هویت‌بخشی اجتماعی را در این دوران، دکتر شریعتی انجام داد. او به دنبال احیای چهره زن تکامل یافته بود؛ زنی که فاطمه (س) و زینب (س) نمونه‌های واقعی آن هستند و راه سومی در پیش دارد. شریعتی در مبحث خود با عنوان «انتظار عصر حاضر از زن مسلمان» به دنبال ارائه مدلی است که هم زنان سنتی را از خمودگی افکار نجات دهد و هم زنان فرنگی شده و به قول خودش «عروسک‌هایی که به عنوان زن روز، قالب زن ایرانی می‌کنند» را از بند غرب و تقلید کورکورانه خلاصی دهد. گسترش افکار روشنفکران مذهبی برای رساندن زن به آگاهی حقیقی از وضعیت و جایگاه خود، کمک غیرقابل انکاری به زمینه‌سازی ذهن و روح زنان برای بازگشت به خویشستن کرد؛ افکاری که بعدها بستر ایجاد اندیشه‌های عمیق‌تر و کامل‌تر شد.

معراج

روند آگاه‌سازی جامعه و توجه به زن به عنوان عضوی از این پیکره که در صورت آسیب دیدن آن، آسیب جبران‌ناپذیری به کل جامعه وارد می‌شود، با ورود امام خمینی به عرصه تبلیغ فرهنگی و عمل سیاسی، ابعاد کامل‌تر و عملی‌تری یافت. امام‌اولا از سیاست‌های جبهه مقابل، درک روشنی داشت: «جنایتکاران... دریافته‌اند که زنان در آن نهضت (تنباکو) نقش اساسی

را داشتند. و متوجه شدند که در مشروطه و پس از آن نیز زنان بویژه قشر متوسط محروم آنان هستند که می‌توانند با قیام خود، مردان را به میدان بکشند. و احساس کردند که تا این عوامل به قوت خود باقی هستند نقشه‌های آنان نقش بر آب است...» (25) فروردین 61 و ثانیاً با رفتار و گفتار خود به ناگهان زن را عنصری نشان داد که از جهاتی حتی از مردان مؤثرتر است، جایگاه زن را بر اساس معنای صدر اسلام تعریف کرده و نگاه پیامبر (ص) به زن را احیا کرد. نگاهی که ارزش زن را در انسانیت او دانسته و ضمن حفظ شأنش، آگاهی و عمل به تکلیف را نیز از او مطالبه می‌کند.

امام که پیش‌تر با مانور نمایشی رژیم پهلوی برای دادن حق رأی به زنان مخالفت کرده و آنان را در دوران استبداد محض، بی‌معنا دانسته بود، اکنون زنان را به حضور در عرصه مبارزه تشویق کرده و با مخالفت‌ها و تردیدهای برخی اقشار سنتی‌تر به مقابله برخاسته بود. «زندانی‌های شاه از زنان شیردل و شجاع مملو است. در تظاهرات خیابانی زنان ما، پچه‌های خردسال خود را به سینه فشرده، بدون ترس از تانک و توپ و مسلسل، به میدان مبارزه آمده‌اند. جلسات سیاسی‌ای که زنان در شهرهای مختلف ایران، برپا می‌کنند کم نیست. آنان نقش بسیار ارزنده‌ای را در مبارزات ما ایفا کرده‌اند. مادران شجاع فرزندان اسلام، خاطرهٔ جانبازی و رشادت زنان قهرمان را در طول تاریخ زنده کرده‌اند.» (2 آبان 57) تفکری که از قشر به عمق آمده و میانی خود را نه از غرب و نه از عادات سنتی جامعه، بلکه از نگاه عقلانی و وحیانی درست به زن می‌گرفت، به سرعت در جامعه ریشه دواند و در جریان انقلاب و دفاع مقدس آثار خود را به نمایش گذاشت. این شد که حضور زنان در فعالیت‌های تبلیغی، هنری، امدادی، جهادی و در ورای همه این‌ها تربیت و تشویق خانواده در مسیر دین‌داری آمیخته با روحیهٔ جانبازی در راه دین، نمودی دیگرگون و تعریفی جدید از زن مسلمان معاصر به دست داد.

زنان روستایی و عشایری که تا پیش از این فعال‌ترین زنان عرصه جامعه به لحاظ کار و تولید بودند با تبدیل لباس‌های بومی به پیراهن‌های فرانسوی و انگلیسی و کلاه فرنگی به عروسک‌هایی با لباس‌های دست‌وپاگیر تبدیل شدند